

TOMAS LINDBOM:

Samtal med Guy Sorman

Tomas Lindbom har samtalat med Guy Sorman – en fransk intellektuell med världen som arbetsplats. Samtalet berör spännande möten och för med sig träffsäkra iakttagelser och nya förutsägelser men också de nya hoten mot balansen i världen.

Måndagen den 14 oktober är för Guy Sorman dagen efter en flera veckor lång resa till Japan och Sovjet. Det är en morgon med möten på förlaget, en intervju med mig, ett möte med redaktionen på den politiska veckotidningen Le Figaro Magazine, ett kort besök hemma i bostaden och sedan flyg kl 15 till Lissabon. Där följer kvällsmöten med nya människor och med nya intryck. Ett par dagar senare styr han färden västerut, mot USA.

Ytligt sett tycks Guy Sorman vara själva inkarnationen av en fransk intellektuell. Ett livligt sätt med ivriga gester. Analyserar blixtnabbt varje fråga, formulerar en eller ett par teser och bevisar dem med logisk skärpa och med hänvisning till iakttagelser i verkligheten.

Samtidigt är han en främmande fågel i den franska kulturdebatten. En liberal som känner en stark samhörighet med USA. Som t o m vågade försvara Ronald Reagan och det redan på 70-talet, när denne i Frankrike sågs som löjlig cowboy utan närmare insikter i politiskt tänkande och utan ett seriöst program. Han är partipolitiskt obunden och kan knappast känna sig riktigt hemma i den franska högern som fortfarande mer än tjugo år efter de Gaulle håller en viss distans till den anglosaxiska världen med dess kulturliberala värderingar.

Guy Sorman är 46 år. Han är affärs-
mannen som grundat ett förlag med fjorton journalister vars verksamhet går ut på att förse Frankrikes lokala politiker och förvaltningar, de 36 000 kommunerna, med information om allt som påverkar den lokala politiska verksamheten. Han är journalisten som ständigt reser, antecknar, rapporterar och analyserar ut-

Tomas Lindbom är informationskonsult och skribent.

vecklingen i världens alla hörn. Han gör det främst för den konservativa veckotidningen *Le Figaro Magazine*, och han gör det främst som en liberal tänkare som värjer sig mot dogmer och ser det kritiska tänkandet, *l'esprit critique*, som sitt instrument för att förstå det han ser.

Han är författaren som publicerat sju böcker, den senaste om socialismens fall, *Sortie du socialisme*. Där söker han på grundval av täta resor och många möten i de gamla öststatsdiktaturerna och i Kina förmedla vissa antaganden om framtiden. Den socialistiska utopin finns inte längre i människors medvetande, säger han, men varnar samtidigt för en tro på att historien automatiskt leder oss in i en ny tid med fred, demokrati och marknads-ekonomi i hela det nya Europa.

Det blir inte med någon som helst säkerhet en sådan utveckling, menar han i boken. Här lever fortfarande kvar en tro på en stark stat och en stark ledare. Denna folkliga tilltro till auktoriteter i kombination med den växande nationalismen kan leda till nya obehagliga regimer.

Vårt samtal förs uppe på hans bokför-lag i tidningskvarteren i Paris. Han ger mig först sina intryck från det senaste Moskvabesöket.

– Där råder total anarki, säger han. Gorbatsjov har bara ett mål för närvarande. Det är att hålla ihop unionen, men han har egentligen mycket små medel till sitt förfogande för att klara den uppgiften. Han söker genom en relativt mjuk hållning få tillbaka de baltiska staterna in i unionen och han försöker framför allt hindra Ukraina från att lämna den. Försvinner Ukraina, faller unionen definitivt ihop.

– Det som råder i dag i Sovjetunionen

är inget demokratiskt tillstånd utan möjligen en process av demokratisering, fortsätter Guy Sorman. Även här är bilden mångtydig. Vissa företeelser kan betraktas som demokratiska, andra inte. Sovjetunionen har i dag en fri press och ger i princip tillåtelse till att starta fria företag. Samtidigt finns det ingen demokratisk konstitution. Det som har hänt är att den gamla har brutit samman. Den lagstiftande och judiciära kontrollen fungerar inte. Ett dussin statschefer i olika republiker fattar besluten utan ett fungerande parlament.

Guy Sormans bild av Boris Jeltsin är naken.

– När han nu blivit "demokrat" har han inte förlorat något av sin brutalitet. Denne ledare har inget till övers för dialog med meningsmotståndare eller förståelse för minoriteter. Han har blivit vald av folket, vilket ger honom en form av legitimitet att fortsätta den diktatoriska traditionen. Det är inte en president Ryssland behöver utan ett parlament som kan kontrollera den verkställande makten och bli en garant för demokratin.

För Guy Sorman är socialismen definitivt död som marxistisk lära med universella anspråk. Kuba och Nordkorea är exempel på stater där socialismen legitimerar för maktutövningen. Den typen av diktatur kan finnas kvar liksom andra totalitära stater som söker en annan grund för att rättfärdiga sin maktutövning.

Guy Sorman pekar på nationalismen och den religiösa fanatismen som de nya hoten mot en demokratiskt laglig och tolerant maktutövning. I de ryska republikerna väljs presidenter av folket i direkta val. De väljs ofta på ultranationalistiska program, menar Sorman. Resultatet blir

att minoritetsgruppen osseterna förföljs i Georgien, att alla folkslag i Moldavien påtvingas ett språk. Här uppstår republiker som alla har en stark nationalistisk profil. Det kan skapa spänningar och svåra konflikter inom och utanför respektive gränser.

I arabvärlden är inte nationalismen utan islam grunden för den folkliga sammanhållningen och ropen på en enande ledare. Guy Sorman är orolig för en islamisk, fundamentalistisk revolution i hela Mellersta östern. Han citerar en filosofiprofessor i Kairo som förklarar arabernas behov av sin religion med att människor ur alla samhällsklasser därmed blir en del av sin historia, knyts samman med den gångna tid för 700 år sedan, då inte minst Egypten levde i en guldålder. "Islam och delaktigheten i kampen för Allah ger oss känslan av att leva och bli en del av en stolt historia."

För Guy Sorman är också nationalismen en del i de två huvudproblem som han ser kommer att präglade 90-talet, spänningen mellan den nationella och den kosmopolitiska kulturen och förhållandet mellan rika och fattiga länder i världen.

— Förr i tiden var vi svenskar eller fransmän eller tillhörde någon annan folkgrupp eller nation, säger Guy Sorman. Men vi var bara det. I dag är vi svenskar eller fransmän *och* något annat. För medborgarna i de utvecklade länderna är detta inte så problematiskt. För människor som lever i fattiga länder blir konflikten större mellan den egna fattiga och traditionella kulturen och den kosmopolitiska som bygger på välfärd, utvecklingstänkande och kapitalism. Människor slits mellan dessa kulturer och en konfliktuell nationalism uppstår lätt. Frä-

gan blir hur denna konflikt mellan två kulturer skall kunna lösas.

Det andra huvudproblemet enligt Sorman är förhållandet mellan rika och fattiga länder. De fattiga länderna blir allt fattigare och fler människor kommer att fly från svält och umbäranden utan att för den skull kanske hitta en ny och bättre förankring. Samtidigt kommer många att försöka ta sig in i de rika länderna med alla de problem som följer av det.

Då Guy Sorman inte tror på att historien oemotståndligt leder i en viss riktning kan han heller inte tro på att t ex kommunistdiktaturens fall i Östeuropa automatiskt leder till demokrati. Det kan bli våld, krig och nya diktaturer i stället.

— Historien är kaotisk. Som liberal hoppas jag på framsteget, men jag vill inte bli marxist i omvänd mening på så sätt att jag tror att det liberala samhället med nödvändighet kommer att efterträda de fallna regimerna. Situationen i Jugoslavien och i Sovjetunionen talar sitt tydliga språk på den punkten.

Guy Sorman tror att motsättningarna mellan vänster och höger kommer att finnas kvar i framtiden, men inte som en motsättning mellan socialism och kapitalism, utan mellan vänster och höger i den betydelse begreppen hade under franska revolutionens dagar. Jag förstår att han då t ex syftar på synen på människan, främst i de frågor som han bedömer som de mest betydelsefulla: konflikten mellan rika och fattiga och folkförflyttningarna över världen. Det är också i försvaret av invandrarnas rättigheter i Frankrike som socialistpartiet kan ha en viktig roll i det framtida politiska livet.

Samtidigt är Sorman mycket kritisk mot det franska socialistpartiet. Redan

1983, två år efter Mitterands maktövertagande, övergav partiet sitt socialistiska program. De viktigaste punkterna inför deras maktövertagande 1981 var socialiseringen av viktiga franska industrier och tjänsteföretag och avskaffandet av det privata undervisningsväsendet som ett alternativ till det offentliga. På båda dessa punkter avvek partiet från sina ursprungliga ståndpunkter 1983. Kvar stod bara, menar Sorman, en retorik som byggde på en själv rättfärdighetskänsla som även den slagits i spillror. Ingen anser i dag att socialistregeringen och socialistpartiet kan sägas leva och verka moraliskt mer högtstående än någon annan.

Om sfinxen, fransmännens öknamn på sin president, har Guy Sorman inga högre tankar.

— François Mitterand har varit socialist på grund av att den inrikespolitiska situationen och det politiska spelet har gjort det lämpligt. Hans samarbete med kommunisterna under de första regeringsåren på 80-talet var taktiskt betingat. Att han i dag övergivit de socialistiska idéer han proklamerade för tio år sedan har lika litet med ideologisk omprövning att göra som de tidigare omsvängningarna. De tankar han i dag för fram om en socialdemokrati som "förbättrar" liberalismen och hävdar statens uppgift att fördela välfärden på ett rättvist sätt är så banala och mediokra, att de inte är värda att odla tankar på. Mitterands positionsförändringar inom politiken om man ser det över hans 50-åriga karriär har varit så många att jag som intellektuell inte heller kan intressera mig för dem.

— Medan de stora tänkarna under 1600-, 1700- och 1800-talen gav oss svar på de stora frågorna har de nu levande

tänkarna givit oss information.

Så sammanfattar Guy Sorman sina intryck efter att under flera års tid intervjuat en lång rad av intressanta filosofer och politiska tänkare i vår tid. Han har gjort ett eget urval, men vi känner igen de flesta av namnen. Han har intervjuat dem för *Le Figaro Magazine*, men intervjuartiklarna har utvidgats till kapitel i en bok med titeln *Les vrais penseurs de notre temps* (ung: *Vår tids verkliga tänkare*). Att möta dessa tänkare som människor av kött och blod och samtala med dem ger en dimension ytterligare i förståelsen av dem och av vår tid, menar Guy Sorman.

Han berättar om hur han som student i Paris i början av 60-talet ofta gick på café Balzac som ligger i det klassiska studentkvarteret Quartier Latin. Dit gick också Jean-Paul Sartre och Simone de Beauvoir. Där satt han, den unge studenten, och såg fascinerat på dem utan att våga gå fram och tilltala dem. Nu är de döda och han förbannar sig själv över att ha försatt möjligheten att få ut något mer av dem än bara deras texter.

Vis av skadan har nu Guy Sorman färdats några tiotusentals mil och vigt ett par år av sitt liv för att möta tänkare som Karl Popper, Ernst Gombrich, Milovan Djilas, Friedrich von Hayek och Claude Lévi-Strauss.

— Jag har genom mina möten förstått en del om vad vår tids tänkande handlar om. Det är för det första synen på det historiska förloppet. Är det förutbestämt eller inte, är historien lineär eller kaotisk. Det är för det andra frågan om hur stark den ärftliga respektive genetiska påverkan är på människan. En tredje iakttagelse är hur sällsynta de tänkare är som för-

söker skapa en syntes av den fysiska, iakttagbara materien och de andliga, metafysiska frågorna. Den vetenskapliga forskningen kommer på kollisionkurs med varje elementär religiös text men kan ändå inte svara på de existentiella frågor som dessa texter ställer.

— Den fjärde iakttagelsen, och den är intressantast, är att de tänkare jag mött inte tror på framsteget, konstaterar Guy Sorman. Flera av de naturvetenskapliga forskarna som jag mött konstaterar att de iakttar mer och får mer information, men de förstår inte mer. De ger oss mer information men inga verkliga svar. Den berömda matematikern René Thom sa till mig att vetenskapen blivit en kyrkogård av fakta. Enligt honom upplevde våra föräldrar en snabbare utveckling inom vetenskapen under deras livstid än vi gör.

Den femte iakttagelsen som Guy Sorman vill göra efter sina möten med nutida tänkare är att vi har en filosofisk motsättning mellan dem som hävdar en värderelativism eller som Claude Lévi-Strauss skulle uttrycka det, en kulturell ödmjukhet från vår civilisations sida, och tron på de eviga sanningarna. Att de eviga sanningarna i dag inte nödvändigtvis har en metafysisk prägel har Guy Sorman visat genom att lyfta fram liberala tänkare som i stället, som den mexikanske poeten och filosofen Octavio Paz, formulerar sin absoluta sanning som respekten för den individuella friheten och det privata ägandet. Dessa värden är universella och giltiga i alla tider.

Vilka slutsatser drar då Guy Sorman själv av sina möten med vår tids tänkare? Han avvisar det ideologiska betraktelsesättet, det är utifrån iakttagelser och det

kritiska tänkandet som politiskt handlande skall utgå, inte ifrån slutna värdesystem och ideologier. Han försvarar de liberala grundvärderingarna och finner stöd för det bland 1900-talets tänkare som han mött.

— Det finns ändå anledning att oroa sig över avståndet som ofta föreligger mellan de politiska tänkarnas liberala och universella perspektiv och den traditionella, politiska maktutövningen. Den politiska makten fortsätter att exploatera stam- och intressetänkandet hos oss medborgare och inte utveckla det universella draget hos oss.

Guy Sorman försvarar individen och dess vilja att iaktta, tänka själv och handla efter sin övertygelse. Han försvarar människors skilda kulturella särdrag. Han är individualist och kosmopolit men inte nationalist. De politiska tänkare som han sätter högst är tre mycket självständiga, modiga och förmodligen också i ordets egentliga mening mycket liberala män. Bland nu levande politiska tänkare i världen nämner han Karl Popper, främst för dennes kritiska tänkande och vägran att acceptera ideologin om historiens lagbundenhet. Han nämner vidare Claude Lévi-Strauss för dennes kulturella relativism, att vår västerländska civilisation inte kan betraktas som överlägsen andra samhällens. För det tredje nämner Sorman nationalekonomen Milton Friedmann för dennes nytänkande. Milton Friedmann som ju kommit att spela samma roll för 70- och 80-talens nyliberaler som Keynes en gång i tiden gjorde för västvärldens socialliberala och socialdemokratiska ledare.